

Skötselplan för Hörjelgården

Ulf Lundwall 2010

Förord

Anledningen till framtagandet av detta förslag till skötselplan är dels ett beslut av Sjöbo kommun att ekonomiskt bidra till att möjliggöra detta (se beslut nedan) och dels att den befintliga planen ("Beskrivning av Skånes Naturvårdsförbunds fastighet Hörjel 1:16 med riktlinjer för skötsel och forskning." Urban Emanuelsson och Claes Bergendorff, 1983.) ansetts föråldrad och till stora delar spelat ut sin roll. Denna har dock utgjort grunden för framtagandet av föreliggande planförslag.

Min strävan med planförslaget är att på sikt betydligt öka förutsättningarna för att öka den biologiska mångfalden utan att för den skull allt för mycket inskränka på ambitionen att vidmakthålla ett öppet och levande kulturlandskap med rötterna i 1700-talet. Det måste dock påpekas att dessa två strävanden i viss mån står i konflikt med varandra. Senare års forskning kring enskilda arter/artgrupper har gett många nya rön och förslag på framgångsrika skötselinsatser. Motsvarande forskningsrön kring skötsel av ett "helt kulturlandskap" är inte lika glasklara. En av knäckfrågorna är betet kontra den öppna utmarken och blomrikedom:

Hur stort ska betetrycket vara? När ska det utföras? Ska betesdjuren få ströva fritt över hela området eller ska de styras hårdare med hjälp av stängsel? Ska betesfria år få förekomma på vissa delar?

Detta i kombination med arrendeavtal, tidigare insådd av vall i kombination med konst-gödsling och utformandet av miljöstöden försvårar arbetet med att bibehålla och öka den biologiska mångfalden. För att delvis komma tillrätta med dessa problem är samförstånd med djurhållaren på fastigheten A och O.

Planförslaget innehåller en nysatsning på främst lövbrynen, förstärkande av solitära träd och nyskapande av död ved, ökad blomrikedom och mera vattenmiljöer. Detta i kombination med pedagogisk- och forskningsverksamhet och pågående markanvändning (tresädesbruk, översilning, stubbskottsängsbruk med mera) har upplevts som en utmaning att försöka lösa.

Framtagandet av planförslaget har föregåtts av många och långa samtal och diskussioner, av praktisk och teoretisk art, med personer som har stor erfarenhet av kulturlandskap och biologisk mångfald. Bengt Nihlgård, Krister Larsson och Urban Emanuelsson bör speciellt nämnas, men även Claes Bergendorff, Gunilla Davidsson Lundh, Per Levenskog, Martin Stoltze och Hjalmar Dahm med flera har lämnat värdefulla synpunkter under arbetets gång. Tack till er alla, utan er hjälp hade det inte blivit något!

Lund/Hörjel i januari 2011

Ulf Lundwall

Datum
2013-09-19

Vår referens
Martin Stoltze

Kultur-, turism- och
fritidsförvaltningen

Naturskyddsföreningen i Skåne
Nils Bjelkesgatan 4 B
Box 1013
221 04 Lund
Att. Margit Anderberg

Bidrag till framtagning av skötselplan för Hörjelgården

Av projektet UT i Sjöbos lediga medel beviljas 50 000 till Naturskyddsföreningen i Skåne (SNF) för framtagning av en översiktlig skötselplan för Hörjelgårdens marker och byggnader.

Anslaget förväntas i huvudsak att täcka lön eller arvode till en person med passande kompetens, som genomarbetar planen. Om det behövs kan en mindre del av anslaget användas till att få fram underlag, t.ex. specifika konsulttjänster.

Planen skall vara färdig senast 15/1 2011 och skickas till Sjöbo kommun, projektet ”UT i Sjöbo”

Syftet är att få fram ett dokument som:

- är ett nyttigt redskap i Naturskyddsföreningens egen förvaltning av fastigheten
- kartlägger markens biologiska, landskapsmässiga och publika värden.
- beskriver den praktiska ansvars- och arbetsfördelning mellan fastighetsägaren (SNF), framtida arrendator/brukare, Föreningen Hörjelgårdens Vänner och Hörjelstiftelsen.
- är underlag för vidare beslut i Sjöbo kommun om hur man bäst bidrar till att säkerställa anläggningens drift och skötsel.
- kan vara underlag för eventuella andra bidragsgivare
- kan underlätta bildningen av ett naturreservat kring Hörjelgården

Bo Odeen
Förvaltningschef

Kultur och Fritidsförvaltningen

Allmänna fakta

Fastighetsbeteckning: Hörjel 1:16

Areal: 29,06 hektar

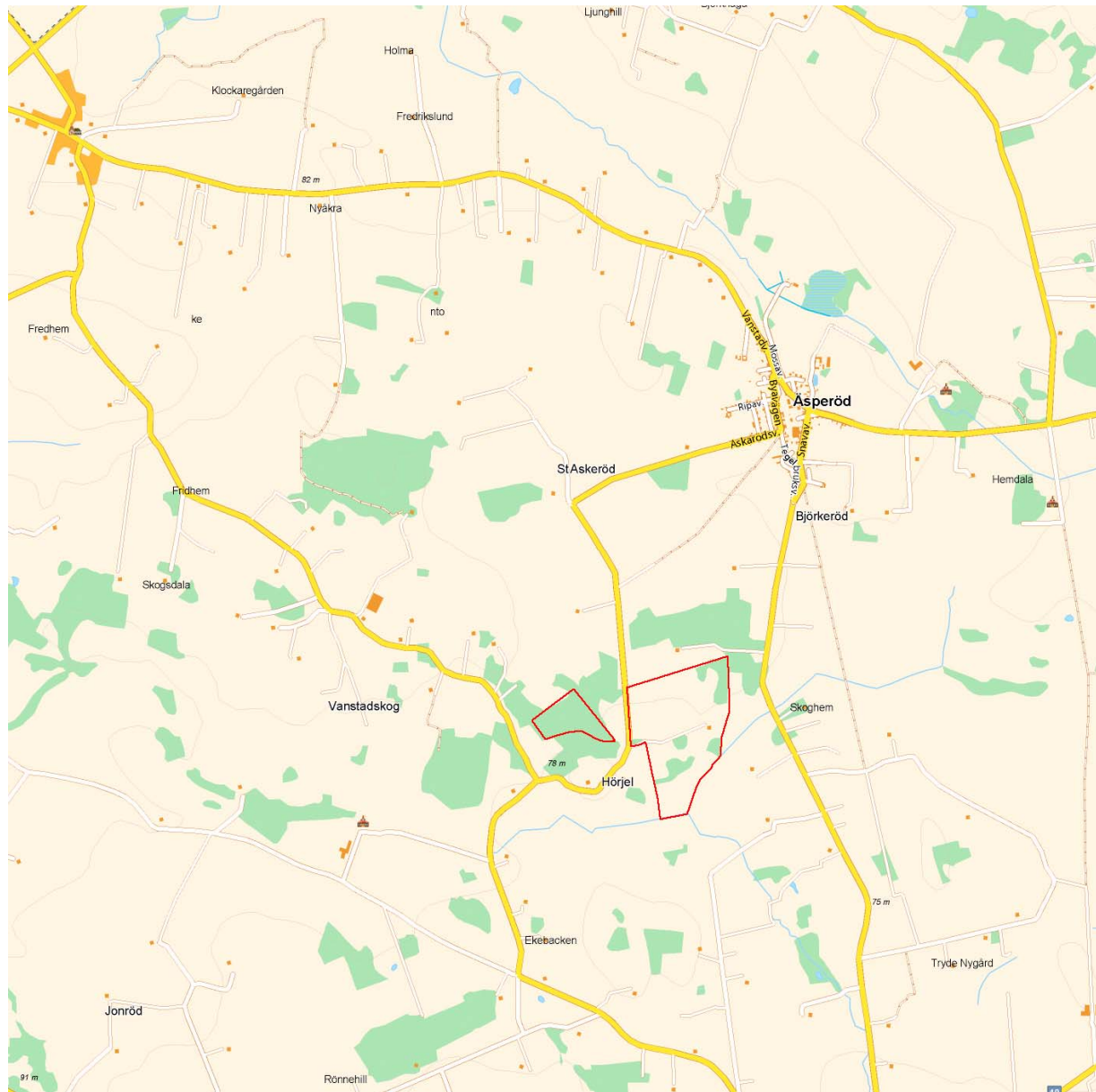
Socken: Vanstad

Kommun: Sjöbo

Läge: 6 kilometer NNV Tomelilla

Topografisk karta: 2D Tomelilla SO

Ekonomisk karta: 2D2g Tryde och 2D2f Röddinge

Landskapsmässiga och publika värden

Fastighetens belägenhet på relativt god jordbruksmark (urbergs/skiffermorän, med inslag av lermorän) i kombination med framträdande rester av ett äldre kulturlandskap (ogödslad naturbetesmark, översilning, stubbskottsbruk, stengården m.m.) gör den unik i många avseenden inte minst i ett skåniskt perspektiv, då de flesta objekt här är belägna på betydligt fattigare/magrare marker.

Här finns på en relativt liten yta fem viktiga element från det gamla skånska förskifteslandskapet:

- ogödslad och oupplöjd naturbetesmark,
- översilningsäng,
- risgården
- stubbskottsäng (och stubbskottsskog och stubbskottsbruk), samt
- tresädesbruk

Själva driften av dessa ger stora möjligheter för pedagogisk verksamhet.

Vissa av fastighetens yttre och inre gränser härrör från tiden före ”det laga skiftet”, men landskapet bär också prägel av de förändringar i markanvändning som skedde efter skiftet, då ny åkermark röjdes och många nya rätlinjiga stengårdsgårdar anlades, samtidigt som en del av det gamla levde kvar. Detta betyder att Hörjelgårdens marker idag framstår som en historisk mosaik. Landskapet kan vara svårtolkat utan kunskap, men genom pedagogisk förmedling blir spåren mera begripliga. Hörjelgårdens marker kan då bli som en nyckel till traktens kulturlandskap i stort.

Detta i kombination med övernattningsmöjligheter med samlingssal och kök, närhet till Malmö/Lund och Köpenhamn samt tankar på att bygga upp en gammaldags trädgårdsmiljö utgör en stor utmaning för framtiden.

Till de landskapsmässiga värdena hör också att Hörjelgården helt enkelt är en vacker och rofylld plats som är trevlig att besöka, även om den inte erbjuder ett spektakulärt landskap i vid mening. Det småskaliga, gårdsgårdarna, trädridåerna/brynen, betesmarkerna med inslag av solitära träd och buskar samt inte minst stubbskottsbruket upplevs av de flesta som estetiskt tilltalande. Det är därför inte så konstigt att parker som anläggs i tätorter i rekreativt syfte i hög grad ”härmar” ett småskaligt kulturlandskap liknande Hörjelgårdens.

Det befintliga planförslaget kommer successivt att stärka de estetiska och rekreativa upplevelsena.

Biologiska värden

Rödlistade arter på Hörjelgårdens marker enligt senaste rödlistan 2010.*

Kärlväxter

Gräs och halvgräs

Bromopsis benekenii	strävlost	NT
B. ramosa	skugglost	VU
Bromus secalinus	råglost	EN
Hordelymus europaeus	skogskorn	VU

Träd

Fraxinus excelsior	ask	VU
Ulmus glabra	alm	VU

Örter

Agrostemma githago	klätt	EN
Allium carinatum	rosenlök	NT
Anthemis arvensis	åkerkulla	NT
Camelina sativa	oljedådra	RE
Dactylorhiza majalis	majnycklar	NT
Kickxia elatine	spjutsporre	EN
Leontodon hispidus	sommarfibbla	NT
Misopates orontium	kalvnos	EN
Pulmonaria officinalis	fläcklungört	NT
Serratula tinctoria	ängsskära	NT
Sherardia arvensis	åker-madd	EN

Svampar

Clavaria straminea	stråfingersvamp	VU
Dermoloma sp.	sammetsmusseron	VU
Entoloma dichroum	pricknopping	NT
E. jubatum	sepiarödning	NT
E. porphyrophaeum	porfyrrödning	VU
E. prunuloides	mjölrödskivling	NT
Polyporus badius	stor tratticka	NT
Spongipellis fissilis	apelticka	VU
Tricholomopsis rutilans	mjölmusseron	NT

Däggdjur

Nyctalus noctula	stor fladdermus	habitatdirektivet, bil. 4
Plecotus auritus	långörad fladdermus	, bil. 4

Fåglar

Carduelis cannabina	hämpling	VU
Dendrocopus minor	mindre hackspett	NT
Lanius collurio	törnskata	fågeldirektivet
Milvus milvus	röd glada	fågeldirektivet

Grod- och kräldjur

Hyla arborea	lövgroda	habitatdirektivet, bil. 4
Rana temporaria	vanlig groda	, bil. 5
Triturus cristatus	större vattensalamander	, bil. 2, 4

Fjärilar

Agrochola lychnidis	streckteknat backfly	RE
Pelochrista infidana	fältmalörtrotvecklare	NT
Drepana curvatula	brunaktig sikelvinge	NT

Skalbaggar

Aphodius sordidus	heddyngbagge	NT
Orchesia minor	liten brunbagge	NT

RE (nationellt utdöd), EN (starkt hotad), VU (sårbar), NT (nära hotad)

Däggdjur, fåglar och grod- & kräldjur även bedömda gentemot EUs habitat- och fågeldirektiv.

* ”Rödlistade arter i Sverige 2010.” Ulf Gärdenfors, red., ArtDatabanken.

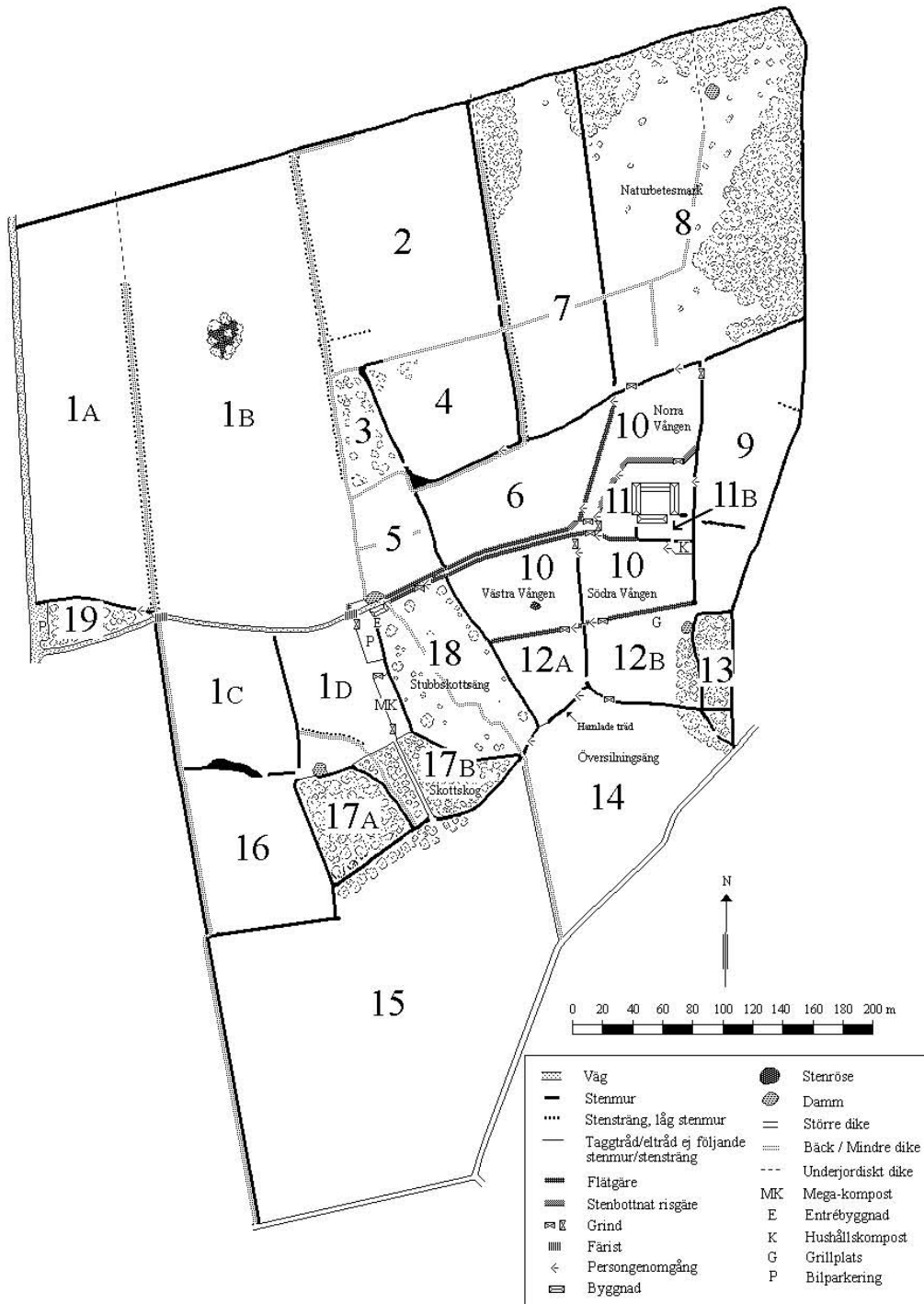
Någon egentlig insektsinventering är inte gjord på fastigheten och är önskvärd. Genomförs en sådan kan man förvänta sig att listan utökas med ytterligare ett antal arter.

Upprättad 2010-05-27 av Ulf Lundwall utifrån underlag från Claes Bergendorff, kompletterad av UL 2010-09-29, 2010-10-02.

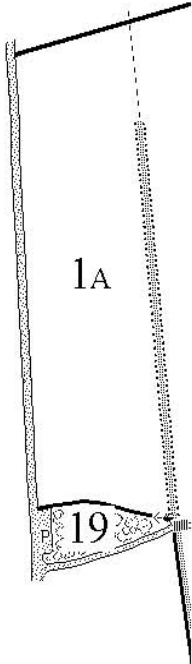
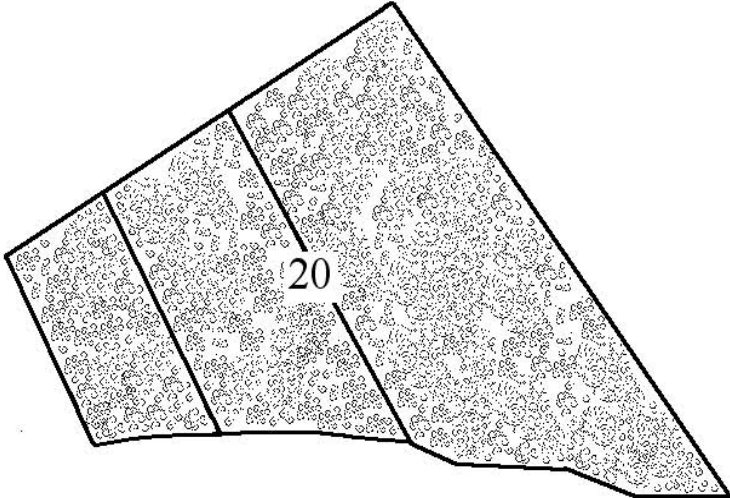
Målsättning med skötsel

- bevara ett levande kulturlandskap, med exempel hämtade från tiden före det laga skiftet vad gäller in- och utmarker, med inslag av: tresädesbruk, översilning, stubbskottsängsbruk, stubbskottsskogsbruk och stubbskottsskötsel av bryn samt ogödslad betes-/hagmark och skogsbete.
- bevara och utöka den biologiska mångfalden genom riktad skötsel
- anpassa skötseln till den pedagogiska verksamheten och till pågående forskning.
- arbeta med tillgänglighet för ökad rekreation/besöksgrupper genom utställning, skyltning och naturstig
- arbete med kväve och fosforreducerande åtgärder i form av översilningssystem med tillfälliga dammar och slätter
- bibehålla och utöka det småskaliga kulturlandskapets estetiska värden
- skapa möjlighet att bilda naturreservat om bristen på ideella krafter och ekonomiska resurser för skötsel skulle bli akut och riskera ovanstående värden

Kartor med nya delområdesgränser

Västra skogen

Allmänna skötselsynpunkter

Nedanstående synpunkter gäller efter det att åtgärderna i Nokåsavtalet med Skogsstyrelsen 2010-12-15 (bilaga), LONA-avtalet (Sjöbo kommun) vad gäller utställning, skyltning och naturstig samt akuta röjningsinsatser har genomförts. Alla förslag kan inte genomföras omedelbart då vissa åtgärdsförslag medför större kostnader där finansiering ej är klar i dagsläget, ett framtida arrende-/brukaravtal återstår att ta fram etc. Därför ska genomförandet ses på några års sikt, även om flera åtgärdsförslag kan genomföras redan med start 2011. Skötselplanen, som ej ska ses som statisk, bör utvärderas efter en femårsperiod eller när behov uppstår.

Arrendeavtal

Nuvarande arrendeavtal, som förhindrar genomförande av många förslag i denna skötselplan omförhandlas (eller sägs upp om det går).

Miljöstöd och liknande söks av fastighetsägaren utifrån bete, slåtter med mera specifikt år (varierande areal och skötsel).

Ett skötselavtal med djurägare upprättas där stöd kan utgå för bete och skötsel av stängsel, (tillsyn av byggnader) etc. enligt uppgjord plan.

Betesregim (inklusive stängsel)

Antalet betesdjur begränsas till omkring 25 djur och betet styrs tämligen hårt i enlighet med plan. Detta och nedanstående förutsätter att överenskommelse kan träffas med djurhållaren.

Områden, där bete utgör huvudhävden, delas in i två huvudområden:

A: 1A, 1B, 1C, 1D, 5

B: 2, 4, 6, 7, 8, (9, beroende på hur ytan ska användas, se nedan), samt ett experimentområde (16) och ett med skogsbete (20).

Inom huvudområde A sker ett tidigt bete fram till c:a 15 juli, med möjlighet till efterbete efter c:a 1 september. I område B gäller ett relativt sent bete från c:a 15 juli till åtminstone september.

Dessa datum är riktlinjer och kan variera med en eller annan vecka beroende på väderutvecklingen enskilda år. Eventuellt kan man också tänka sig omvänd ordning tidsmässigt.

Inom område 16 sker betet efter den 1 juli och betesfria år kan förekomma.

Inom område 20 eftersträvas skogsbete i den östra delen efter stängsel (och avtal med djurägare).

Ett önskemål är att delar av de olika områdena (i likhet med område 16) ska kunna betesfredas vissa år samt att delar av ytor ska kunna harvas och att frösådd (höutläggning) kan ske för att gynna fanerogamfloran.

Delområden där efterbete kan ske utgörs av:

14 hävdmetod slåtter, efterbete efter 1 september

15 hävdmetod slåtter, efterbete efter 15 augusti

18 hävdmetod slåtter, efterbete efter 1 september

10 tresädesvångarna, möjlighet till visst bete efter plan

Ovanstående innebär också att ordentliga stängsel ordnas runt om och mellan dessa ytor.

Avmaskningsmedel

Begränsa/undvik användningen av avmaskningsmedel för att förhindra att dynga med rester av preparaten kommer ut i betesmarkerna. Viktigt att undvika avmaskning innan betesläpp. Betesdjur som har avmaskats får inte släppas på bete innan de genomgått en karantän på två veckor. Långtidsverkande preparat (ex. Bolux) får inte användas.

Flätgården/risgården

Flätgården ska finnas från parkeringen vid område 1D på båda sidor av vägen upp emot gården. Dessa ska med fördel uppföras med hjälp av skolbarn på lägerskolebesök. Även andra sträckningar får gärna förekomma. Dock måste dessa gårdar "förstärkas" så att ej betesdjuren kan "gå igenom" dem.

Bibehålla och förstärka de risgården som redan finns och gärna anlägga nya i pedagogiskt syfte. Dessa båda gärdestyper är viktiga då de utgör faunadepåer med klent virke.

Taggtråd

All taggtråd på fastigheten ska på sikt tas bort och all gammal tråd samlas in kontinuerligt.

Översilning/slätter

Inom delområdena 14 och 15 bedrivs hävden genom slätter efter översilning. Inom område 18 sker hävden genom slätter.

Tresädesbruk

Tresädesbruk bedrivs i pedagogiskt syfte inom område 10. Försök att samodla åkerogräs i tresädesbruket bör göras.

Naturvårdsbränning

Bränning och betesfredning utgör hävdform inom delområdena 12A, 12B.

Vid ansamling av gräsförna inom andra delområden kan fläckvis naturvårdsbränning också bli aktuell under våren.

Konstgödsel m.m.

Konstgödsel, jordförbättringsmedel och kemiska bekämpningsmedel får inte användas.

Diken/dammar

Inga nya diken får nyanläggas eller täckas (rörläggas), undantaget kanaler i samband med översilning och anläggande av nya tillfälliga/permanenta dammar. Befintliga dammar får rensas vid behov och massorna ska då tas om hand.

Ett antal nya dammar anläggs enligt plan.

Träd/buskar/buskrader (bryn)

Följande arter gynnas på fastigheten: sälg, gråvide, asp, ek, aplar, getapel, körsbär/fågelbär, hagtorn, plommon/krikon, rosor, benved, fläder och enar. Stödplanteringar kan ske med så lokala provinierser som möjligt. Inga främmande arter tillåts.

Trädskötseln ska eftersträva att fler solbelysta solitärer tas fram samt att avsättning för ersättningsträd sker.

Bryn/buskrader/trädskötsel/busketablering sköts årligen efter plan, gäller främst delområdena 1A, 1B, 1C, 1D, 2, 15 och 16.

Skog

Målsättningen med skötseln av ska vara:

- inom delområde 7 och 8 ska skogskanten mot norr sparas
- delområde 13, 17A och 19 ska lämnas för fri utveckling
- inom delområde 17B används stubbskottsskogsskötsel
- delområde 20 (Västra Skogen) sköts enligt separat plan i bilaga kopplad till Nokås

Död ved

Andelen död ved i form av stående döda träd, högstubbar, lågor, faunadepåer etc. utökas inom hela fastigheten. Grov solbelyst död ved eftersträvas i första hand. Faunadepåerna sköts så att ny ved tillförs kontinuerligt.

Faunadepåer anläggs i delområdena 1A, 1B, 2, 5, 7, 8 och 15, enligt plan.

Stengården, stensträngar

Det är önskvärt att expertis tittar på och gör försök att åldersbestämma stensträngar på hela fastigheten samt att befintliga sådana i Västra Skogen mäts upp och läggs in på karta.

Naturstig etc.

Skötseln ska inriktas så att rekreation underlättas på fastigheten. Skyltar till utställning och naturstig, spänger, staket repareras löpande vid behov.

Forskning

Åtgärder i samband med forskning som ej strider mot skötselplanens allmänna mål ska tillåtas och uppmuntras. Alla experiment ska dokumenteras och avrapporteras till stiftelsen i digital form med tillstånd till publicering på Hörjelgårdens hemsida. Inventeringar och metoder för dessa ska läggas upp i samförstånd med stiftelsen.

Lokala provinienser etc.

Försök med att "odla" lokala provinienser av, till exempel ek, slån, hagtorn, apel, körsbär, bör göras så att det framtagna materialet kan användas vid stödplanteringar.

Odling av åkerogräs bör genomföras så att frön kan spridas i vångarna om något skulle "gå fel" i odlingen där.

Odlad mångfald

Vid uppbyggande av trädgård och övrig gårdsmiljö används i första hand gammaldags kända sorter.

Honungsbin

Biodling ska tills vidare ej tillåtas inom fastigheten. Solitära arter av bin och andra insekter ska gynnas i första hand.

Jakt

Jakt ska i princip inte bedrivas, ej heller matning av vilt (undantag eventuell fågelåker). Om det skulle uppstå problem med vildsvin (eller med nyetablering av grågäss) kan undantag ges för skyddsjakt.

Hushållsavfall

Komposteringsbart material ska tas om hand lokalt.

Allm. skötsel

Modern teknik i form av olika maskiner används för att kostnadseffektivt nå uppsatta mål.

Lie och yxa är dock pedagogiskt outhärliga verktyg!

Områdesspecifik skötsel

Jämfört med skötselplanen från 1983 helt nya delområden. För en detaljerad historisk beskrivning av fastigheten, inklusive delområden, hänvisas till 1983-års skötselplan. Nedan beskrivs kortfattat områdenas nuvarande användning med förslag på specifika åtgärder.

- 1A Betesmark som tidigare insåts med vall och konstgödslats.
- tidigt bete
 - jobba med att skapa "blommande bryn" utmed vägen i väster.
 - planterande av 2-3 solitära ekar
 - anläggande av minst en faunadepå, med grov ved, solbelyst
- 1B Betesmark som tidigare insåts med vall och konstgödslats. Gammal stencirkel med äldre ekar relativt centralt i området.
- tidigt bete
 - jobba med "brynet" mot 1A, stubbskottsskötsel, ta fram blommande buskar,
 - södra delen utmed vägen är ofta vattensjuk, överväg att att fördjupa området så att vattnet blir stående längre (massorna läggs upp efter väggkanten, delvis för att minska översvämning, som vägförstärkning)
 - arbeta med bryn mot delområde 5 och 2
 - två till tre solitära ekar planteras
 - skötsel av faunadepåer med solbelyst ved
- 1C Betesmark tidigare konstgödslad
- tidigt bete
 - arbeta med bryn mot ost, syd och väst
- 1D Betesmark tidigare konstgödslad med damm i SV
- tidigt bete
 - spara de få kvarvarande asparna i gränsen mot delområde 1C
 - eventuell röjning av sly mot delområde 17A om det tar över för mycket
 - överväga utplaning av gamla massor från utgrävning av damm
 - kompost. Överväg om material kan tas om hand i framtida biogasanläggning i "kommunens ägo".
- 2 Betesmark som tidigare insåts med vall och konstgödslats. Försök med bland annat busketablering har gjorts.
- sent bete
 - förstärk busketableringsförsöket, 10-20% täckningsgrad på sikt
 - friställ ekar mot delområde 4
 - friställ ek och körsbär i NO mot delområde 7
 - skapa en faunadepå med grov ved och en med klen ved (solbelysta)
 - friställ två ekar mot granfastigheten i norr
- 3 Tidigare naturbetesmark under igenväxning omgärdad av stenmurar. Diket i väster svämmar regelbundet över vilket gett fuktigare partier
- "fri utveckling till hassellund". Hassel och fruktträd gynnas.
 - betesfredas

- 4 Naturbetesmark
- sent bete
 - friställ ekar mellan i stengärdet mellan delområde 3 och 4
 - skapa två "öar" av hagtorn i delområde 4 och friställ apel
 - anlägg en ny damm i SO (mot delområde 7)
- 5 Naturbetesmark med anlagd damm i SV
- tidigt bete
 - eventuell utjämning av massorna från utgrävningen av dammen i området
 - skötsel av faunadepå, med grov solbelyst ved
- 6 Betesmark som tidigare insåts med vall och konstgödslats
- sent bete
 - förstärkning av sten/buskgäre mot delområde 10
- 7 Naturbetesmark, med skogsridå mot norr, med större inslag av fruktbärande träd och buskar
- sent betespåsläpp
 - jobba med brynen mot delområde 2 och 4
 - förbättra sten/buskgäret mot delområde 8
 - anlägg en faunadepå med grov solbelyst ved
 - spara skogskanten mot norr
 - sträva efter 20% täckningsgrad av träd- och buskskikt
 - putsning med slaghack en gång per år för att hålla nere uppslag av buskar efter röjning
 - hålla efter björnbär
- 8 Ogödslad naturbetesmark som ej varit uppodlad, med anlagd damm (med lövgroda, mindre och större vattensalamander) och skogsridå mot norr. Stort inslag av fruktbärande träd och buskar och artrik flora. Mycket värdefullt ur naturvårdssynpunkt
- sträva efter 30-40% täckningsgrad av buskar och träd
 - sent betessläpp
 - spara skogskanten mot norr
 - håll efter björnbär
 - putsning med slaghack en gång per år för att hålla nere buskar som slår upp efter röjning
 - synliggör "stenbrottet" i öster
 - skapa en faunadepå i halvskugga
 - Lövgrodedammen grävs ut om den växer igen. Massorna tas bort.
 - Spara en trädrand åt öster.
- 9 Betesmark, troligen delvis konstgödslad i mindre utsträckning
- sent betespåsläpp
 - området reserveras för ev. anläggande av frukt- & bär- "trädgård" i samarbete med POM (Programmet för odlad mångfald) samt för egen odling av träd och buskar
 - behåll död ved som redan står eller ligger
- 10 Åkermark med tresädssystem N- V- & S- vången
- brukas med tresäde (korn/lin, råg, träda)

- 11 A, 11B Gårdsmark, inklusive trädgård (11 B).
- plantering av några sorters gammaldags rosor (POM) utefter staketet (11 A) mot SV
 - förstärkning av sten/risgäre mot N Vången
 - Trädgård: - tillsammans med POM arbeta fram rabatter med gammaldags perenner
 - eventuellt flytta ut humlestörarna i norra delen av Södra Vången
 - förstärk staket runt om så att djuren hålls ute
 - ordna med tillgängligheten.
- 12 A, 12B Konstgödslad kulturbetesmark med grävd damm i delområde 12B mot NO. Grillplats och vindskydd uppförda i delområde 12B.
- betesfredas och sköts med vårbränning för att återskapa blomrikedom
 - arbeta med brynet mellan områdena
 - fortsatt skötsel av hamlade träd mot delområde 14
 - bryn i 12B mot 13. Eventuell stamkvistning av en del träd.
 - överväg utläggning av ängshö och insådd av åkervädd och ängsvädd i 12B
- 13 Lövskogsrest, med igenväxt damm, under fri utveckling
- fri utveckling
 - ev. jobba med brynet mot 12B
- 14 Översilningsäng, som tidigare gödslats, med utlagd ängshö från Kungsmarken i Lund. Hävdform, slätter. Unikt som demonstrationsobjekt.
- aktiv översilning slutet av mars – början av maj
 - slätter tidigast 1 augusti (helst senare)
 - möjlighet till höstbete (september)
 - anläggning av grund damm (30 cm) mot delområde 15 i S som tillåts torka ut. Massorna läggs upp i ”kilen” mot SV och på dessa planteras sälg och gråvide (av hankön) och stängslas.
 - plantering av sälg och gråvide (hankön) utefter Snavabäcken
- 15 Gödslad slättervall som betas
- slätter (tidigast 15 juli, helst senare), därefter möjlighet för bete
 - anlägg ett fast dämme i bäcken i norr (vid stiggenomgång mot delområde 18) för naturlig översilning året runt, där vädret styr, genom omläggning av bäcklopp. Gräv en huvudkanal i norr (c 100 meter lång) med små utloppskanaler åt söder.
 - anläggande av damm (50 cm djup) i anslutning till dammen i delområde 14. Massorna läggs upp efter diket mot Snavabäcken
 - ”bryn-försök” med att anlägga 8-10 ”solitära bryn” ute i betesmarken, innehållande taggiga buskar (slån, hagtorn, rosor) med sälg och gråvide (hankön) i mitten. Stängslas
 - anlägga två faunadepåer med grov ved, solbelysta, en i norr mot skogen och en i väster
 - arbeta med brynen mot väster och delområde 16 (eventuellt också mot 17A, stamkvistning för ljusinsläpp)

- 16 Betesmark, tidigare gödslad, med värdefulla buskinslag
- arbeta med bryn mot väst, bl.a. genom stamkvistning (överväg samma metod mot delområde 17A) samt mot delområde 15.
 - betessläpp kring 1 juli/betesfria år ibland
- 17A Ädellövskogsområde, med rester av tidigare stubbskottsbruk, lämnat för fri utveckling
- fri utveckling
 - eventuell stamkvistning på utsidan för att skapa bryn mot delområde 15 & 16 (ljusinsläpp i brynen)
- 17B Lövskogsområde med stubbskottsskogsbruk
- sköts genom att regelbundet ta ut virke till stängselstolpar med mera
- 18 Stubbskottsäng, med pågående vegetationsforskning i parceller. Därav den linjära uppdelningen av delytorna och den strikta skötseln i en tolvårig cykel. Området är unikt såtillvida att det är den längsta serien med produktionsdata i N Europa
- sköts enligt rullande schema
 - skogning av delyta i februari
 - fagning början av april
 - eventuell förslåtter i början av juni för att få bort älggräs
 - slåtter i slutet av augusti
 - möjlighet till efterbete
 - nya överståndare fredas och markeras (minst tre per delyta).
- 19 Lövskogsrest, innehållande gammal stentipp, vid infarten lämnad för fri utveckling
- fri utveckling
- 20 Västra skogen
- skogsbete inom delar av området kräver stängsling och avtal med djurhållare
 - delar lämnas för fri utveckling enligt plan
 - dokumentation och kartering av stensträngar

Praktisk ansvars- och arbetsfördelning av skötsel/förvaltning

Naturskyddsföreningen i Skåne ansvar för:

- att arrende-/brukaravtal upprättas och för att uppföljning av detta efterlevs i enlighet med detta planförslag.
- att miljöstöd och liknande söks från Länsstyrelsen
- att byggnaderna hålls i skick

Stiftelsen Hörjelgården (med stöd av Hörjelgårdens Vänner) ansvar för:

- att den pedagogiska verksamheten drivs och utvecklas
- den löpande dagliga skötseln (som ej avtalats med brukare) och att söka hållbara ekonomiska lösningar för att upprätthålla och utveckla skötseln i enlighet med plan
- att åtgärdsförslagen i denna plan genomförs
- att arbetsdagar årligen inplaneras och genomförs efter behov
- att forskning bedrivs och att resultat publiceras
- att besöksverksamheten utvecklas

Grov kostnadsuppskattning för genomförande/upprätthållande av skötsel

	Engångskostnad	Årlig kostnad
Personal, heltid 7 mån/år		280.000
Arbetsdagar 8-10 ggr/år, värde		(150-200.000)
Stängsel	20-40.000	
- reparationer/år		5-10.000*
Grävning av dammar, översilningskanaler	20.000	
-rensning av dammar vid behov (vart 10:e år)	3.000	
Putsning med slaghack i omr 7 & 8		3.000
Bete		enl sep avtal
Plöjning/harvning med häst		7.000
Stödplantering av sälj/gråvide	5.000	
Uppbyggande av rabatter i trädgård	25-50.000	
Plantering av gammaldags rosor	5.000	
Anläggning av frukt- & bärträdgård	50.000	
Insektsinventering, med uppföljning	40-50.000	
Dokumentation etc stensträngar	25.000	

*kostnaden bör tas av djurhållaren.

Tonade fält endast för Skogsstyrelsens noteringar

Fastighet Hörjel 1:14		Diarienumr			Ankomstdag			
Kommun Sjöbo	Församling Vanstad	Län	Distrikt	Kommun	Stat	Övr allm	AB	Privat
					☐	☐	☐	☐

A. Ansökan avser (kryssa i berört/berörda alternativ)

☒ Naturvärden	☒ Kulturmiljövärden/biologiskt kulturarv	☒ Landskapsbild/friluftsliv
---	--	---

B. Arbetsplan (inkl. karta, uppgift om åtgärder och kostnader etc., alla kostnader uppges exkl. moms)

Avdelning nr	Åtgärd/material	Areal ha	Antal st	Kostnad kr/ha eller st	Total kostnad kr
Skogen	Gallring, flisuttag, utkörning, hänsynshögar	5		10.000:-	50.000:-
Gården	Gallring, friläggning av stengården i SKOGEN	ca 1/2		20.000:-	10.000:-
Gården	Röjning av gården på fastigheten, ca 3 km	3 km		20.000:-	60.000:-
A	Gallring, glesning i utmarken, avsättning bärande träd	2		20.000:-	40.000:-
B	Gallring, glesning i utmarken, avsättning bärande träd	1		20.000:-	20.000:-
Gården	Öppning och återställning av gärde i utmarken				5.000
Summa					185.000:-

Ytterligare åtgärder som ska ingå i arbetsplanen kan anges separat på en bilaga.

Beskriv nedan syftet med åtgärden, utförande och planerad tidpunkt för arbetet samt den miljöhänsyn som kommer att tas i samband med åtgärden.

På fastigheten finns dels ett avgränsat skogsparti om ca 5 ha några hundra meter väster om gården, i övrigt finns runt om gården mycket fina, till stor del gamla ogödslade betesmarker, som befinner sig i igenväxning. Skogbildande tendenser finns därför idag fr a i de nordöstra delarna av utmarkerna och här är åtgärder nödvändiga, liksom utmed alla gränser, där buskage breder ut sig längs stengården.

I skogen är situationen idag mycket olik den för 35 år sedan då fastigheten erhöles. Träden har vuxit enormt mycket och flera tidigare rätt fristående ekar har fått piskare i kronorna som förstör dem. Askskottsjukan har tagit död på en hel del askar och skadat ännu fler stora askar. Många ekar och askar är stora och skulle kunna ge bra timmerutbyte. Om gallring genomförs kan också rätt stora mängder brännved och flis tas ut. I fuktigare stråk har klibbal vuxit upp och bildar idag ganska täta bestånd.

Två små vattenflöden bildar fuktsänkor i skogen i den nordvästra delen. Stengärdesgårdar ligger utmed alla dessa gränser, men därutöver finns flera smärre stengården inuti skogen. Dessa avslöjar att marken har utnyttjats för odling på flera ställen, eftersom stengårderna främst sattes upp för att hindra kreaturen att gå in och beta i den odlade grödan. Vissa stengården kan vara mycket gamla. Sannolikt har även skogsbete förekommit på marken.

Vi har följande önskemål avseende det som på kartan kallas SKOGEN:

1. Det verkar inte realistiskt att låta skogen stå och utvecklas fritt i fortsättningen. Även om det är brist på urskog så kommer det att ta ytterligare några hundra år innan sådana värden uppnås i detta bestånd. Det leder istället i början enbart till att flera mycket fina ekar med både naturvårdsvärden och timmervärden kommer att förträngas och med stor sannolikhet tyna bort. Vi vill behålla och öka naturvärdet hos stora gamla träd genom att partiellt öppna upp och ge mer ljus och värme åt de stora trädstammarna. Det kräver viss utgallring. Samtidigt vill vi passa på och skaffa lite mer stående död ved.

2. Vi önskar skapa lite längre hållbarhet i de två fuktstråk som rinner genom skogsmarken genom att göra små fördämningar i anslutning till deras lägsta punkter inom skogsmarken. Det kommer inte att påverka grannfastigheterna.
3. Vad gäller stengårderna önskar vi att kulturgeografen Pär Connelid tittar på de olika typer av stengården som finns och som inte är lätta för oss att tolka. De är värdefulla kulturlämningar i sig och vi tycker att man ska låta frilägga stengårderna så pass mycket att de blir tydligare både inuti skogen och i gränserna.
4. Vi funderar också på att dela upp skogen och låta skogen i den västra delen, inklusive de två fördämningarna få fortsatt fri utveckling, medan den nordöstra - södra delen utsätts för utglesning och ev. skogsbyte om det går att ordna på ett överkomligt sätt med arrendatorer.

Ovanstående åtgärder i SKOGEN önskar vi ha genomförda så snabbt som möjligt under vinterperioden och tjäle är önskvärt. En viktig sak att tänka på vid avverkning av energisortiment är annars risken för att dessa ved- och grenhögar blir en fälla för vedlevande insekter som lägger ägg i veden under sommaren och sedan flisas och eldas upp under vintern. Alla vedinsekter i lövved utom de vanligaste barkborrearterna övervintrar under barken eller i veden. För att undvika detta vill vi att några hänsynshögar med ekgrenar m m läggs i soliga lägen i området, så att inte alla vedinsekter söker sig till det som ska flisas, och flisningen genomförs före våren, dvs helst i mars månad.

Vad gäller UTMARKERNA, i första hand de som är markerade som A och B på kartan, önskar vi genomförd gallring av sly och stark utrensning av slånbuskar, men att många andra bärande träd och buskar sparas. Dessutom behövs genomgående röjningsåtgärder längs alla stengården och den totala längden där insatser behövs beräknas till ca 3 km.

Ansökan beviljad med ett stöd på 70% av totalkostnaden. Arbetena ska utföras under 2011.

PM 2010. Om SKOGEN i Hörjel

Bengt Nihlgård och Ulf Lundwall

Naturskyddsföreningen i Skåne donerades 1976 gården Hörjel 1:14 med tillhörande skogsmark om totalt 29 ha. Den egentliga skogsmarken omfattar 5 ha och ligger väster om vägen till Äsperöd. Ägo gränserna ses på kartan från 1947 (Figur 1), som ett närmast triangulärt skogsparti, med glesare mellan stora träd i den västliga - norra delen. Stengärdesgårdar ligger utmed alla dessa gränser, men därutöver finns flera smärre stengärden inuti skogen. Dessa avslöjar att marken har utnyttjats för odling på flera ställen, eftersom stengärderna främst sattes upp för att hindra kreaturen att gå in och beta i den odlade grödan. Vissa stengärderna kan vara mycket gamla. Sannolikt har även skogsbete förekommit på marken. Skogbildande tendenser finns idag fr a i de östligaste delarna av utmarkerna (Figur 2) och här är åtgärder nödvändiga, liksom utmed alla ägo gränserna där buskage breder ut sig längs stengärderna.

I början av 1970-talet hade den dåvarande markägaren låtit hugga och glesa ut skogen ganska ordentligt, och när Naturskyddsföreningen fick området bestämde man därför att tills vidare låta skogen utvecklas fritt. Det har den fått göra, och är idag ett helt slutet bestånd på den fläckvis mycket fuktiga marken (Figur 3).

Figur 1. Hörjelskogen 1947.

Figur 2. Hörjelgården med skog 2007.

Idag är därför situationen olik den för 35 år sedan. Träden har vuxit enormt mycket och flera tidigare rätt fristående ekar har fått piskare i kronorna som förstör dem. Askskottsjukan har tagit död på en hel del askar och skadat ännu fler stora askar. Många ekar och askar är stora och skulle kunna ge bra timmerutbyte. Om gallring genomförs kan också rätt stora mängder brännved och flis tas ut. I fuktigare stråk har klibbal vuxit upp och bildar idag ganska täta bestånd. Dominerande älgört och nässlor skvallrar här om högt kvävetillstånd i markerna. Två små vattenflöden bildar fuktsänkor i skogen i den nordvästra delen.

Figur 3. Skogen i Hörjel 2007, större delen tillhörande Naturskyddsföreningen i Skåne.

Föreningen har följande principdiskussion:

1. Det verkar inte realistiskt att låta skogen stå och utvecklas fritt i fortsättningen. Även om det är brist på urskog så kommer det att ta ytterligare några hundra år innan sådana värden uppnås i detta bestånd. Det leder istället i början enbart till att flera mycket fina ekar med både naturvårdsvärden och timmervärden kommer att förträngas och med stor sannolikhet tyna bort. Vi vill behålla och öka naturvärdet hos stora gamla träd genom att partiellt öppna upp och ge mer ljus och värme åt de stora trädstammarna. Det kräver viss utgallring. Samtidigt vill vi passa på och skaffa lite mer stående död ved.
2. Vi önskar skapa lite längre hållbarhet i de två fuktstråk som rinner genom skogsmarken genom att göra små fördämningar i anslutning till deras lägsta punkter inom skogsmarken. Det kommer inte att påverka grannfastigheterna.
3. Vad gäller stengårderna önskar vi att kulturgeografen Pär Connelid tittar på de olika typer av stengården som finns och som inte är lätta för oss att tolka. De är värdefulla kultur lämningar i sig och vi tycker att man ska låta frilägga stengårderna så pass mycket att de blir tydligare både inuti skogen och i gränserna.
4. Vi funderar också på att dela upp skogen och låta skogen i den västra delen, inklusive de två fördämningarna få fortsatt fri utveckling, medan den nordöstra - södra delen utsätts för utglesning och ev. skogsbete om det går att ordna på ett överkomligt sätt med arrendatorer.

Vi har inhämtat synpunkter dels från Skogsstyrelsen genom dess insektsexpert (Gunnar Isacson), dels genom en jägmästare inom Södra med kunskap om lövträd och deras avsättning, tillika starkt naturvårdsorienterad (Anders Ekstrand).

Anders påpekar bl a att det är svårt att göra om en kulturpräglad halvöppen skog till urskog utan att naturvärdesträden förloras. Han undrar om det finns kunskap om lavar m m på de grova träden och om dessa är skuggfördragande (vi tror inte det finns värdefulla lavar på träden). Han säger också att en sådan här avverkning kräver stor detaljplanering och rätt tillfälle vad avser bärigheten på marken. Han bifogar prislistor på lövvirke.

Utan att ha hunnit besöka skogen har Gunnar Isacsson följande kommentarer:

”Eftersom naturvärdet har hög prioritet bör eken ha högre prioritet än asken i skogen. När ek och ask konkurrerar om ljuset är det alltid eken som drar det kortaste strået, trots att asken har en relativt ljusgenomsläpplig krona. Därför bör man vara minst lika hård mot asken som mot bok och gran när man gallrar för att gynna ek. Om alkärr ska utveckla stora socklar med död ved är det sannolikt gynnsamt om de avverkas med 20 – 30 (– 40) års mellanrum. Vid sådan avverkning bör man ta upp tillräckligt stora ytor för att ljustillgången inte ska bli för liten för de stubbskott som kommer upp på sockeln. Gallring av enstaka socklar är därför inte bra.

En viktig sak att tänka på vid avverkning av energisortiment är risken för att dessa ved- och grenhögar blir en fälla för vedlevande insekter som lägger ägg i veden under sommaren och sedan flisas och eldas upp under vintern. Alla vedinsekter i lövved utom de vanligaste barkborrearterna övervintrar under barken eller i veden. För att undvika detta kan man antingen göra följande:

1. Avverkningen påbörjas senast 1/8 och flisningen avslutas senast 15/4, och/eller
2. En eller flera hänsynshögar med ek mm läggs i soliga lägen i området, så att inte alla vedinsekter söker sig till det som ska flisas, och/eller
3. Översta halvmetern av rishög som legat hela sommaren lyfts av och läggs som faunadepå (hänsynshög) och inte flisas. Om ni väljer detta alternativ så krävs bevakning den dag flisningen sker, för jag tror inte den flisentreprenör är född som skulle göra detta frivilligt.

Detsamma gäller givetvis också timmer- och massavedsortiment om dessa ligger kvar i skogen eller i dess närhet över sommaren.”

Med dessa synpunkter i bagaget har vi börjat studera Nokås (Natur- och Kulturvårdsåtgärder i skogsbruket), och konstaterar att det borde vara möjligt att ansöka om sådant stöd från Skogsstyrelsen. Erfarenheter från Halland har pekat på möjligheten att även få stöd för skötseln av utmarkerna och dess gårdar kring gården. Här är behovet i första hand utglesning av uppväxande sly och slånbuskar, dock med sparande av mera värdefulla bärande buskar och träd. Detta är under utredning.

Lund den 9/12 2010,

Bengt Nihlgård

Ulf Lundwall